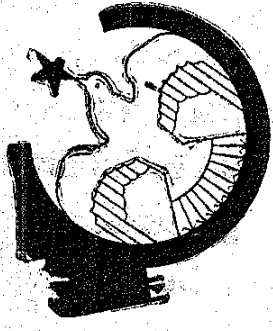

Hayat

*Hayata. daima hayata.. dün-
yaya daha çok hayat katalım!...*

Nietzsche

Cilt I. 15 Eylül 1929. Sayı: 139

Müşahade:

Maarif siyasetimiz

İktisadî noktai naazardan

*[Cumhuriyet Maarifinin genç ve kıymetli vekili, mecmu-
amızın fahrî tahrir-heyeti reisi Cemal Hüsnü Beyin 20 Haziran
1921 tarihli Yeni Cün'de çıkan bir makalesini sayfalarımıza
naklediyoruz.*

*Hayat, bu sayısından itibaren, Cemal Hüsnü Beyin
kalemi ile kuvvetli bir yardımcı bulmuş olduğunu aziz
okuyucularına müjdeler.]*

Maarilin neşir ve tamimi için iktisadî kuvvetlerin inkişafı nasıl lâzımsa iktisat kuvvetlerinin inkişafı için de Maarif o nisbette mühimdir. Bu iki saha biri birinin mütemmimidir.

Maarif siyaseti hemen her memlekette büyük mıkıyasta sanayi ve ticaretin inkişafı zamanına kadar başlıca üç devrede geçti:

İlk devrede mekteplerin vazifesi bir taraftan ruhanî vezâifi talim ve icraya kadir uzuvlar yetiştirmek, diğer taraftan halka dinî akideler telkinile çocukları merasimi diniyeyi hakkile ifa edebilir bir hale getirmektir. İkinci devrede mektepler bu sırf ruhanî mahiyetten çıkarak feylesof ve filologların idaresine intikal ediyor, ve millî şeklini alıyor. Burada tahsil daha ziyade edebî ve bedîîdir Vatan mefhumu bu devrede ikinci bir din akidesi hükmüne geçmiştir. Bundan sonra ensiklopedik ilim devresi geliyor. Mekteplerin programı umumiyetle li saniyat, tarih, riyaziyyat ve tabiiyyat esaslarını ihtiva eder.

Yüksek sanayi ve ticaretin inkişafı

zamanına tesadüf eden son zamanlarda milletlerin tahsil siyasetleri yavaş yavaş daha şe'nî (realist) ve amelî esaslara doğru tebdili istikamet ediyor. İlim fevkalâde tenevvü etmiş ve çok karışık bir şekil almıştır.

Artık umumî ihata şart değildir. Fikrî ve cismî iktidar nisbetinde her hangi bir şubede ihtisas peyda edilmeğe çalışılıyor. Hayat senelerinin daha çok kıymeti vardır. Dünya istihsalâtı mümkün olduğu kadar çabuk ve çok uzuvlara mühtaç; bunun içindir ki darülfünunların yanında teknik enstitüler çoğalıyor. Evelce yalnız darülfünuna methal olmağa yarayan talî mektepler doğrudan doğruya hayata adam yetiştiriyorlar. Yüksek ve aristokratik edebî ve ilmî tahsil yerine daha ziyade demokratik ilmî, amelî bir tahsil yol alıyor.

Bizim bu günkü tahsil siyasetimiz, bilhassa yukarıda saydığımız ikinci ve üçüncü devrelere isabet eden kısımda tecelli ediyor. Memleketin istihsalât esaslarıyla intibak etmiş değildir. Son senelerin mahsulü olarak bir çok talî

mektep mezunlarına malik bulunuyoruz. Fakat bunların istihsalât sahasında oynadıkları rol maalesef görüyoruz ki hiçtir. Ve bu sistemle bundan başka da bir şey yapılamaz. Bunların hepsi mekteplerden çıktığı gün darülfünuna devam edemezde, hayata atılmak mecburiyetinde kalırlarsa (ne yapacağı?) sualile ellerini böğürlerine dayıyorlar.

Mahmut Esat Beyin pek güzel söylediği gibi bu günkü Maarifimiz zengin Maarifidir. Ve bu nevi tahsille biz hatta birinci devrede olduğu kadar Maarifi tamime bile muvaffak olamadık. Filhakika birinci Maarif devremizde en uca köylerimize kadar bir zamanlar Garbin (Seminer, Akademi) denilen yüksek tahsil müesseseleriyle boy ölçüşecek medreselerimiz vardı. Sonra diğer memleketlerde dinî tahsili yalnız bir sınıfa mahsus aristokratik bir tarzda iken bizde tamamen demokratik şekilde idi. Kur'ani Kerim, Mevlüdi Şerif okuyabilen kız, erkek çocukların adedi denebilir ki köylerimizde bu gün okuyup yazma bilenlerin adedinden belki de fazla idi.

Türk ellerinde seyahat: 2**Batum**

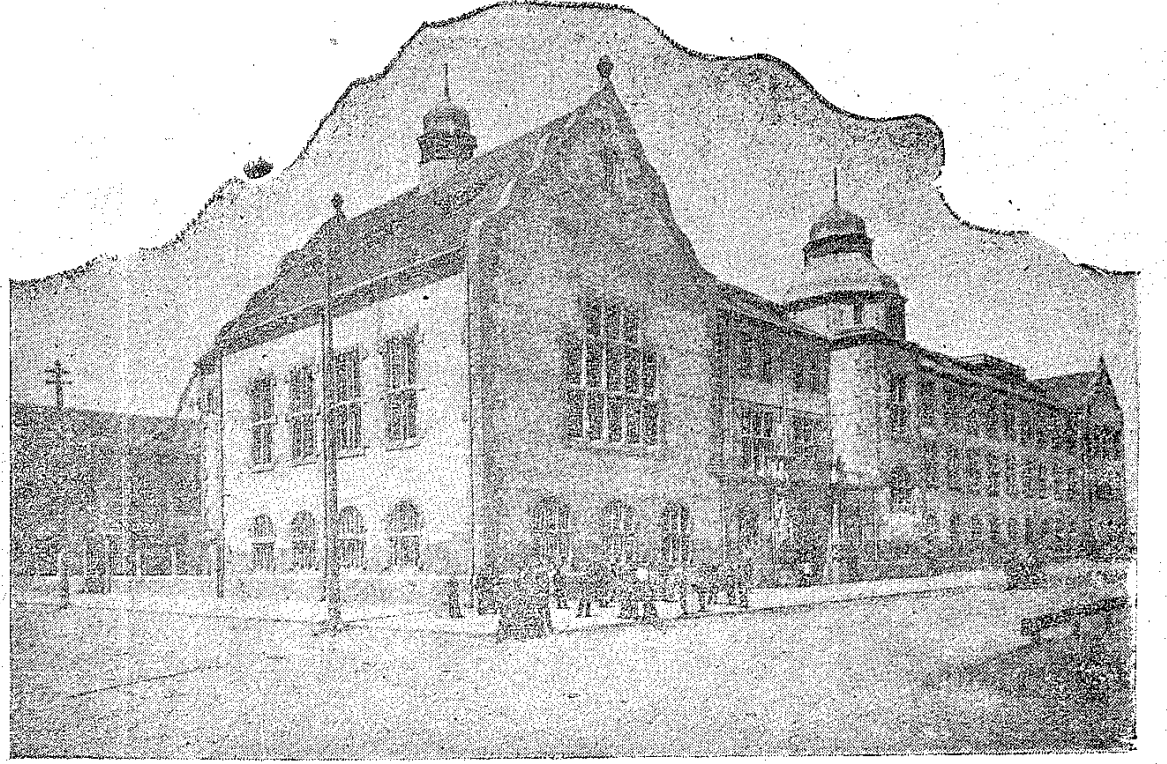
Bir çok parça ekmekle son kalan iki kutu sardalyayı bu pis, kirli ziftli, yırtık paçavralar altındaki zavallılara attık. Bir taş parçası ile bu kutuları açmağa çalıştıklarını görmek dayanılır manzaralardan değildi.

Genç özden o günkü yemek parasını da borç ile ödemiş, köstekte o gün için satılmaktan kurtarılmıştı. Karadenizin kara dalgaları arasına yuvarlana yuvarlana yol alan Bükovino her uğradığı iskelede yolcudan ziyade yük alıp ve iyordu.

Genç doktor arkadaşımızın denize hiç yüzü yoktu. Hareket başlar başlamaz satrancını bırakarak, yerini bir arkadaşına verir, gülümsüyerek «allah ısmarladık, gelecek iskelede görüşürüz!», der, kamarasına girer, sırt üstü yatağına uzanırdı. Yolda ondan fayda beklemek beyhude idi. Ara sıra hatırını sormağa gittikçe dudaklarının hafif buruşması ile anlaşılan tebessümü, gözlerinin kenarlarını çeken yarı baygın bakışı cevap verirdi. Diğer arkadaşımız da durmadan, dinlenmeden söyler, söyler ve söylerdi. Oyundaki mahareti marifeteki muvaffakiyeti, kadınlar arasındaki şöhret ve mazhariyeti bir göz kırpmı içinde anlatılır anlatılırdı. Azerbaycana giderken vapurda evleniverecekmiş, bir gün evel tanışıp seviştiği bir muallime hanımla sözleşmiş vapura geldiği günün sabahı, Türbede buluşmağa karar vermişler. O gün şiddetle yağan kara rağmen saatlerce ayakta

gelen geçen tramvayları beklemiş, saatlerce de bizi beklemiş! Hanıma derhal bir pasaportla bir bilet alacak, yolda da bir bolşevik nikâhı kıyivere-

İşte bu zamanlar yolculuğun en tatlı zamanları idi. İki engin nihayetsizlik içinde ölmez bir ümit gibi çarpına çarpına yüzüp giden vapurun gü-

Batum da ticaret mektebi

cekmiş! oldukça sadedilliği ve saflığı ile bunları anlatırken öfkeleniyor, gözlerini açarak, dudaklarını kısıarak başını sallıyor; gıcırdayan dişleri arasından: Bütün sebep sizsiniz! ithamını döküyordu. genç doktor kendini tutamayarak zorla, âdeti, acı acı gülümüyor, Azerbaycanlı dostumuz keyfinden parmağını bir az daha fazlaca burnuna yerleştiriyordu.

Hemen her gün, üç dört saatta bir, bu sahne teker-rür ederdi. Ondan sonra herkes kamarasına, yatağına çekilir Hayallerine Hülyalarına daldı.

vertesi bom boş kaldı. Çocukları yatırıp, çok sevdiğim bu derin ıssızlık içine atılır, gözlerimi vapurun arkasında bıraktığı köpüklü izlere diker, yıllarca görmemek üzere ayrıldığım sevgili sevimli yurdumun hayali ile yaşardım.

Gök ve deniz beni geniş, mavi ipekli bir beşik içinde sallar ve uyuturdu.

Bu ıssızlık içinde ne güneşler battı, ne aylar doğdu... Ne karanlık dakikalar gözlerimin önünde gayyalar kadar korkunç uçurumlar açtı! Nereye gidiyordum, niçin gidiyordum? Bü-

tün bu sorgulara içimde saklı bir cevap vardı!...

Üç gün sonra idi Samsuna gele bildik. Güvertenin kenarına toplanmış ambarlardan eşya çıkarıp mavunalara dolduran vinçlerin paslı demir seslerini gıcırtılı makine şikâyetlerini dinleyorduk. Gittikçe hayatımız yeknasaklaşıyordu. Yemek zamanları kadın ve çocuklarda görünmez olmuşlardı. Şişman tüccar da çok zaman, uyurken yemeği yerken uyumağı tercih ettiği için, kamarasından çıkmıyordu. Bazı iskelelerde günler, geceler geçiren vapurumuz, nihayet yedinci günü sabahı Batum limanına girebilmişti. Belki beşyüzüncü defa, bize komünistliğin faziletlerini anlatmağa kalkan geveze arkadaşımız bu esrarengiz ülkeye ilk adımımızı atacağımız sırada bir kere daha zincirlerini boşaltmıştı. Bu kuru, bu zavallı, bu aç lakırdılara karşı kulaklarımız sağırlaşır, taş kesilirken gözlerimiz kenarına iliştiğimiz kızıl kara sahillerin koyu gölgeleğinde oynanan gizli faciaları okumak heyecanı, görmek ihirası ile dövüştürüyordu. Diz kapaklarına kadar çıkan kaba kara çizmelerini örterek topuklarına kadar dökülen uzun etekli paltoları, burunlarına kadar inen kasketleri; koyu kirli bir yeşil parlaltı ile parlayan süngüleri ile birer ölüm müekkeli gibi dolaşan bolşevik neferlerinin hareketlerini gözleyorduk. Genç doktor da derin bir sükût içinde idi. Sol Tarafta rıhtımın kenarına atılmış taşlar arasında bu iki siyah ürkek gölge, bir iki cılız, cansız pıhtı kıvıldanıyordu. Mutlak bir iki aç sokak köpeği bu izbe kıyılarda sabah kahvaltısı araştırıyordu. Bunlara bir az ekmek filan atmak için güvertenin sol tarafına doğru yaklaştık. Henüz güneş doğmuş, ortalık ağarmıştı. Gecenin son

karanlıkla i altında acı çıplaklıklarını saklayan facialardan birinin kalın perdesi yavaş yavaş açılıyor, kalkıyordu. Bu kuytulara kemik arayan köpekler birer insan yavrusu, pis, kirli, ziftli, yırtık çuval parçası altında zavallı vücutlarını saklamağa çalışan yalın ayak, yalın baş, insan yavrucakları idi. Bir çok parça ekmekle son kalan iki kutu sardelyayı bunlara attık. Bir taş parçası ile bu kutuları açmağa çalıştıklarını görmek dayanılır manzaralardan değildi. Hava yavaş yavaş aydınlanıyor, etraf daha eyice seçilmeğe başlıyordu. Vapur yolcularına çıkmak iznini verecek heyet olduğu anlaşılan bir bolşevik kafilesi sahildeki ahşap barakadan çıkmış vapura doğru ilerliyordu. Eşyalarımızı hazırlamak için indik Genç Acem özdeni, sofrada yemek dağıtan garsonu yakalamış. Batuma kadar vardığını koruyabilen kösteği satıyordu, bizi körünce, bu umulmaz muvaffakiyetlerini anlattı çirkin, geniş bir küllüş; yemek borcunu veriyorum dedi. Kamaralara indik.

Gün doğmuştu. Takım takım dolaşan bolşevik neferleri arasından yolcular ilerliyor, kapıya saklaşıyorlardı. Merdivene çıkan kapının önüne bir masa kurmuş dört nefer belkeyen yolcuların yollarını kesiyor, Rus ve zabıt oldukları duruş ve bakışlarından anlaşılan üç kişi de pasaportları gözden geçiriyordu. Bütün bu icraatın neticesinde yolcular kısım kısım ayrılıyordu. Batum yolcusu çok mahdut olmasına rağmen ince derin yapılan saatler sürüyor, Vakit öyleye yaklaşıyordu. Gurup gurup dolaşan, ambarlara varıncaya kadar her tarafı araştırıp tarastıran neferler süngü tüfeklerini yanlarına yaslamış vapur kumandanının hazırlattığı sofraya dizilmişler, atıştırıyorlardı. Bir

az sonra vapurun çanı yolculara yemek zamanını bildirdi. Bu son yemek olmalıdı, her kes hazırlanmış, bir an evvel inmeği düşünüyordu. Yemeğe rağbet eden pek az adam olmuştu. Nihayet izin verildi, ermeni hamalların istilasını altında kalan yolcular kendilerini güç müdafaa edebiliyorlardı. Bir hayü hü içinde iniliyordu. İsimleri okunan yolcular çıkıyordu. Evvelâ üçüncü sınıf yolcuları yani "prolétaryt", kısmı çıkarıldı. Biz, eşyamızı hazırlamış bir kenarda nöbetimizi bekliyorduk. Nöbeti gelenleri arasında bizim acemlerle, Trabzonlu tacir de çıktı; gitti; vapurda bizden başka bir iki aile daha kalmıştı. Bizi bırakmıyorlardı. Azerbaycanın gönderdiği muarif mümessili İstanbula çıkarken pasaportu Fransızlar tarafından alınmış, avdetinde de, pasaport yerine, eline bir "lese passe", verilmiş işte bütün mas'ele buradan çıkıyormuş. Üç Türk ile Azerbaycana dönen bu azerbaycanlı hakkında yapılacak muamele, mesul bolşevik zümresini düşündürmüş, Tiflise, Bagüye, belki de daha ilerilere kadar telgraflar yağdırmışlar cevap bekliyorlarmış.

O geceyi de vapurda geçirmek mukaddermiş. Biz, çıkıyoruz diye elimizde bulunan yiyecekleri dağıttığımız gibi, vapurda yolcuları gitti diye ocağını söndürmüştü. kamarotun kıyıda köşede buluşturup çıkardığı biraz ekmek biraz yağ ile mide bastırarak, birer çay içip yattık. Vapurun muhafazasına memur olan neferler bütün kapıları tutmuştu. Vapurda kalan bu korku kafenin her hangi bir tarafa savuşuvermesinden, sonra da kendilerinin affedilmez bir cezaya uğramalarında korktukları görülmüyordu. İçlerinde biri hemen daima etrafımızda dolaşıyordu. Vapur içinde, muhasara altında idik. *Ismail Hikmet*